

Idősek önkéntes munkája az Európai Unióban

Összefoglaló

Bevezetés

Az idei év az önkéntesség európai éve, amely kapcsán ez a jelentés egy gyakran háttérbe szoruló témával, az európai idős emberek önkéntes munkájával foglalkozik. Általában úgy gondolunk az idős emberekre, mint mások önkéntes munkájának kedvezményezettjeire, az ő önkéntes hozzájárulásukra azonban sokkal kevesebb figyelem összpontosul.

Ez a kutatás 30 esettanulmányt ölel fel, amelyek témája az idős emberek által tizenegy uniós tagállamban – Dániában, az Egyesült Királyságban, Finnországban, Franciaországban, Hollandiában, Lengyelországban, Lettországon, Litvániában, Magyarországon, Németországban és Olaszországban – végzett önkéntes munka. A felmérés azokra a főként helyi szinten működő kezdeményezésekre összpontosít, amelyek sikeresen vonnak be önkéntesként idősebb embereket, különösen olyanokat, akiket nagyobb eséllyel fenyeget a társadalmi kirekesztés veszélye. A kutatásból és a gyakorlatból egyértelműen kiderül, hogy az időskori önkéntes munkavállalással elő lehet mozdítani az idősebb lakosság társadalmi befogadását, amely révén minden nemzedék életminősége javulhat.

Szakpolitikai háttér

A nyugdíjkorhatár fölötti lakosság természetesen nagy létszámú (és egyre növekszik), de ezzel együtt változatos is: különböző gazdasági, egészségügyi és társadalmi háttérű emberek alkotják. A különböző körülmények és tapasztalatok az önkéntes tevékenységekben való részvétel lehetőségét és preferenciáit is befolyásolják. Az önkéntes munkában való alacsonyabb részvételi arány egyik legfőbb oka egyes csoportok szegényes életkörülményeiben rejlik; ezeknek az embereknek gyakran nem csak alacsony jövedelmük jelent gondot, hanem testi fogyatékoságokkal is meg kell küzdeniük. Ezért fontos a szélesebb körű szakpolitikai stratégiák, így például az idősebb emberek életkörülményeinek általános javítását célzó nemzeti egészségügyi és jövedelmekkel kapcsolatos intézkedések megerősítése. Ritkán indulnak kifejezetten az idősek önkéntes munkavállalásának kedvező programok. Az esettanulmányokat összeállító szervezetek ezenkívül abban is eltérnek egymástól, hogy mekkora jelentőséget tulajdonítanak az önkéntes szolgáltatón keresztül megvalósuló társadalmi befogadásnak.

Fő megállapítások

Az esettanulmányok számos különféle lehetőséget mutatnak be arra vonatkozóan, hogyan végezhetnek az idősek önkéntes munkát. Alapvetően fontos előfeltétel azonban, hogy felismerjék és támogassák a bennük rejlő önkéntes szándékot. Ez egyaránt érvényes a szakpolitikai és a gyakorlati szintre is. Az idősebbek által végzett önkéntes munka köre bámulatosan szerteágazó, és sok esetben messze túlmutat az olyan, hagyományosan az idős korhoz kapcsolt tevékenységeken, mint az elesett vagy beteg idős emberek támogatása. A tanulmányok különböző, a népesség társadalmi kirekesztés által veszélyeztetett csoportjai társadalmi és kulturális integrációjának előmozdításához szükséges intézkedésekre is rámutatnak. A kutatás ezenkívül azt is bemutatja, milyen hatással van az önkéntes munka az egyes nemzedékeken belüli kapcsolatokra és a társadalmon belüli, nemzedékek közötti szolidaritásra.

Az idősebbek (és köztük a társadalmi kirekesztés veszélyének kitétek) önkéntes munkára való toborzásához gyakran bizonyos mértékű erőfeszítésre van szükség. Meghatározható azonban néhány tényező, amely segíti a bevonásukat: a megbízható anyagi támogatáson kívül lényegesek az e csoportra szabott, az önkéntesek toborzására és megtartására irányuló stratégiák is. Az idősebbek önkéntes munkán keresztül megvalósuló társadalmi integrációja mindamellett új kihívást jelent. Az idősebb emberekben rejlő lehetőségek tekintetében általában még mindig megfigyelhető a szakpolitikai tudatosság hiánya.

Az idősebbek önkéntes munkára való toborzása és e területen történő megtartása kapcsán úgy tűnik, hogy a következő – gyakran egymással összekapcsolódva megjelenő – tényezők járulnak hozzá a sikerhez:

- A médiára, a kommunikációra és a figyelemfelkeltő programokra támaszkodó átfogó megközelítés az idősebbek önkéntes munkába való bevonásának „klasszikus” módja. Ezenkívül hasznos lehet a különös csoportokkal (például vallási és etnikai közösségekkel), valamint a közösségi központokkal való kapcsolat ápolása és fenntartása.

- A kezdeményezések kis része nem közvetlenül arra irányul, hogy önkéntes munkára ösztönözze az idősebbeket; az abban való részvételük ilyenkor inkább egyfajta „mellékhatás”. Néhány intézkedés célja valójában az aktív és saját döntéseket magában foglaló öregedés általános előmozdítása. Különböző társadalmi rétegekhez tartozó idős embereket kérnek fel, hogy gondolják át és számoljanak be arról, milyen elvárásaik vannak az öregedés különböző szempontjaival és egymás támogatásával kapcsolatban.
- A még kívülálló idősök megszólításakor hasznos lehet egy „repció”. A „repció” általában valamilyen mértékben már részt vesz ilyen jellegű munkában, és például családtagok, barátok és szomszédok bevonásával segít a kezdeményezés és a lehetséges önkéntesek közötti szakadék áthidalásában.
- Az előkészítő tanfolyamok elősegíthetik a kompetenciák felismerését és tudatosítását: segítségével az idősök felismerhetik, hogy az önkéntes munka szempontjából milyen hasznos erőforrást jelent élettapasztalatuk és jártasságuk. Az efféle kurzusok egy-egy kritikus életesemény után segíthetnek az új célok megtalálásában is.
- Az önkéntes munka élvezhetőségének fontos előfeltétele, hogy az önkéntes csak olyan feladatokat vállaljon, amelyek elvégzésére képes. Számos kezdeményezés úgy próbálja biztosítani ezt, hogy felméri az önkéntesek képességeit, és speciális képzéseket kínál.
- A megbecsülés és elismerés rendkívül fontos az önkéntesek megtartásában. Hatékony módja lehet az önkéntesek és önkéntes szervezetek munkájának elismerésére, ha díjakat ajánlanak fel számukra.
- Az önkéntesek értékelik, ha a szervezet rugalmasságot biztosít számukra, vagyis maguk dönthetnek elköteleződésük mértékéről. Ez vonatkozik többek között az önkéntes munkában való részvétel gyakoriságára és időtartamára is, amelyek lényeges szempontok lehetnek az idősebb önkéntesek új generációja számára.
- Az önkéntesek megtartása szempontjából a biztosításról és a költségtérítésről való gondoskodás is alapvető szerepet játszhat.

Az önkéntes munka számos kedvező hatást gyakorol az idősekre – például magasabb szintű a szubjektív jólétük és erősödik az önbecsülésük. Ezek a hatások azzal a gyakran említett elégedettséggel magyarázhatók, amelyet amiatt éreznek, hogy fizetett munkájukon és családi kötelezettségeiken túl is képesek értelmes és tartalmas tevékenységeket

végezni. Egyéni helyzeteiktől, problémáiktól és kockázataiktól függetlenül az idősebb önkéntesek sikerélményekre tesznek szert az aktív öregedés során.

Szakpolitikai iránymutatások

Az időskori önkéntes munkavégzés nem helyettesíti a hivatalos szociális, kulturális és egyéb szervezett szolgáltatásokon keresztül megvalósuló gondoskodást. Éppen ellenkezőleg: az esettanulmányok az önkéntes szolgálat egyéb tanulmányokból már ismert kedvező, kiegészítő hatásait igazolják. A fizetett munkaerő által végzett szakszerű támogatás szintén az eredményességet és fenntarthatóságot befolyásoló legfontosabb tényezők egyike.

A szociális partnerek egyelőre nem tűnnek nagyon aktívnak az önkéntesség támogatása terén. Néhány példa van mindössze az olyan jellegű vállalati nyugdíjpolitikára és tervezésre, amely a nyugdíjazás utáni önkéntes munkára való felkészítést is magában foglalja. A közösségi integráció azonban ösztönözhető, és gyakran az egyén munkával töltött élete folyamán alakul ki. A későbbi életszakaszban az önkéntes munkában való részvétel valószínűbb akkor, ha az emberek korábban már szereztek ilyen irányú tapasztalatot, így keresni kell a lehetőséget arra, hogy már a munkában töltött évek idején módszeresen előmozdítsák az önkéntes szolgálatot.

Minden szinten célzott stratégiákra van szükség ahhoz, hogy létrehozzák a megfelelő kereteket az idősök önkéntes munkába való tartalmas bevonásához. Ebbe beletartozik a különböző szinteken érintett érdekelt szereplők hálózatba szervezése is a tapasztalat- és információcsere biztosítása érdekében. Ebben az összefüggésben, valamint a helyi szintű kezdeményezések és szervezetek általános támogatását illetően a helyi hatóságok bírnak különös jelentőséggel.

A nemzeti promóciós programok és a tevékenységet támogató jogszabályok hasznosnak tűnnek, és ösztönzőleg hatnak a fellépésekre. Ezek azonban közvetlen helyi támogatás, leginkább a helyi hatóságok támogatása nélkül nem lehetnek eredményesek. Többféle stratégia együttes alkalmazása a legcélszerűbb, mind az eszközök (finanszírozás, infrastruktúra, szakemberek által nyújtott támogatás), mind a programok tekintetében. Mindamelllett igen fontosak az egyértelmű normák és támogatási intézkedések, különösen a társadalomból kirekesztett csoportokra irányuló kezdeményezések kialakításánál. Mindenekfelett pedig nélkülözhetetlen az idősök által végzett önkéntes munka értéke elismerésének kultúrája helyi, nemzeti és uniós szinten egyaránt.

További információ

Az *Idősök önkéntes munkája az Európai Unióban* című jelentés online elérhető a következő internetes oldalon: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1134.htm>.

Teresa Renehan, kutatóintézeti munkatárs
ter@eurofound.europa.eu